

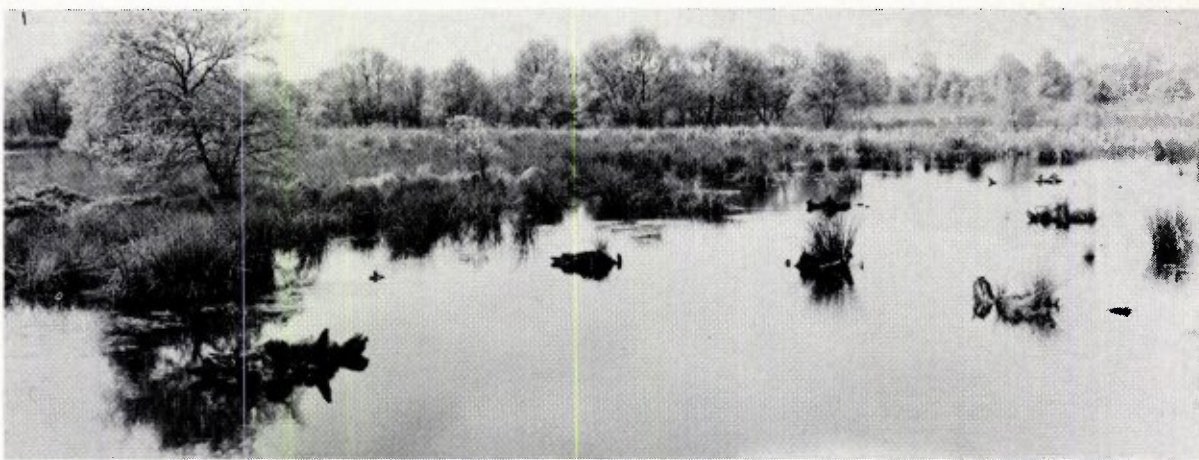

Foto: P. J. van Nieuwenhoven.

NATUURKALENDER VOOR DE GROOTE PEEL

door de reservaatbewakers van het Staatsbosbeheer
J. van Bree en M. H. van Deursen

Lente

In de winter liggen de anders zo druk bevolkte plassen in het uitgestrekte natuurreservaat „de Groote Peel” er ogenschijnlijk stil en verlaten bij. Maar in de tweede helft van maart beginnen de kokmeeuwen het peelgebied in bezit te nemen. Al deze vogels zijn in bruidskleed: hun koppen zijn chocolade-bruin, op een smal wit ringetje rondom het oog na. Zij bouwen hun nesten dicht bij elkaar, bijv. op de net boven het water uitstekende pollen van het pijpestrootjesgras. In de kleine nestholte, die in hoofdzaak met dorgras bekleed is, worden twee à drie eieren gelegd. De kleur daarvan is erg variabel: blauw, groen of bruin, met een eveneens verschillende tekening van donkere vlekken. Beide vogels broeden. Na 22 à 23 dagen komen de jongen uit, maar dan is het intussen mei geworden.

Aan het begin van de eigenlijke voorjaars-trek, reeds in februari, zijn er ineens futen op 't Elfde. Zij zwemmen statig rond en laten bij mooi weer al iets van de balts zien: zij liggen tegenover elkaar met halzen gebogen als vraagtekens. De kastanjebruine krans van veren rondom de nek wordt wijd uitgezet en er wordt driftig met de koppen geschud. Heel wat moei-

lijker krijgt men de dodaarsjes te zien. Niet voor niets wordt wel beweerd, dat deze vogels $\frac{2}{3}$ deel van hun leven onder water doorbrengen. Als zij ergens onderduiken komen zij soms wel zo'n 100 m verder pas weer boven.

Begin maart verschijnen de witte kwikstaarten, parmantig stappend over de knuppelbruggen. Spoedig daarna blijken ook de roodborsttapuiten hun uitkijkposten te hebben bezet op lage paaltjes en in de toppen van de struiken.

En dan klinkt in de tweede helft van maart vanuit de wilgenbosjes de mooie zang van de blauwborstjes. Tijdens het zingen wordt de witte vlek in het blauw duidelijk groter.

Vooraf tegen de avond horen wij uit een rietveld in de verte het geheimzinnig woempgeroep van de roerdomp. Dit klinkt alsof ergens op grote afstand een koe loeit. De vogel laat zich niet zien: hij is een nachtdier en weet zich heel goed te verbergen; bij het minste onraad neemt hij de paalstand aan, zodat hij tussen de opgaande rietstengels niet opvalt. Ook klinkt bij zonsondergang de schelle roep van de steenuil aan de rand van de peel. Zoek met uw kijker zijn uitkijkposten af, vrijstaande palen, hekken, later in het jaar ook hooimijten. Van hieruit speurt hij naar prooi, vooral muizen, maar ook vogels, kikkers, insecten en

wormen. Met wat geluk ziet u het dier ook rondvliegen. Let dan op zijn dikke kop en zijn brede vleugels.

Einde maart houden zich nog overwinterende kol- en rietganzen in en om het reservaat op. In die tijd vertonen de wulpen toch al hun karakteristieke glij- en zweefvluchten boven hun toekomstige nestplaatsen, waarbij zij hun klagende geluid laten horen. De vogel heet hier „kuldert”, ook wel „kluut”, en wordt beschouwd als de vogel van de peel.

Ook de grutto's zijn present: een gedeelte is broedvogel van weilanden aan de rand van het moerasgebied, een ander deel is op doortrek. Zij staan graag uit te kijken op hoge palen of vliegen snel rond, waarbij zij hun geluid, grutto-grutto laten horen, waar zij uiteindelijk hun naam aan te danken hebben.

In dezelfde weilanden zien wij wel eens groepjes kemphaantjes tussen de rondzwervende massa's kieviten en spreeuwen staan. De mannen zijn vaak reeds in zomerkleed, met verschillend gekleurde halskragen, zwart, bruin, grijs, wit. Net als de meeste kieviten reizen zij uiteindelijk door, waarna onze broedvogels een nestgelegenheid zoeken op aan het reservaat grenzende bouw- en weilanden.

Een enkele keer zien wij een groepje doortrekkende kraanvogels; soms blijven ze een nachtje over, maar dat is in de lente een grote zeldzaamheid. Bij mooi voorjaarsweer beginnen de korhoenders 's morgens al vroeg met hun balts spelen, die gepaard gaan met allerlei sissende, blazende en klokkende geluiden. De baltsplaatsen zijn elk jaar dezelfde: plekken waar de heide kort gebleven is. Van de donkere hanen met hun liervormige staart zijn in de ochtendschemering alleen de witte verenpartijen te onderscheiden, in de vleugels en onder de staart. Later, als de zon opkomt, ontdekken wij de staalblauwe glans op de zwarte veren en de rode huid boven de ogen; ook kunnen wij dan ademwolken zien opstijgen uit de kelen van de balderende hanen.

Eksters en zwarte kraaien vliegen met nestmateriaal rond: zij bouwen in de nog kale hoog opgeschoten berken. Overal in de meer beboste delen laten zich nu ook spoedig de fitissen horen, de meest algemene zomervogeltjes van de peel. Hun nesten zijn moeilijk te vinden. Die liggen op de grond tussen gras of dor blad,

Grutto.

Foto: J. van der Kam.

of onder lage struiken. Zij zijn voorzien van een gewelfd dak met een zijwaartse opening, als een ouderwetse boeren bakkersoven. In de drogere delen arriveren later in de lente de grasmussen; de kneutjes beginnen dan met hun nestbouw. Probeert u eens zo'n zingend kneutje in de kijker te krijgen. U zult verbaasd zijn over de helderheid van het rood van zijn kopje en borst. Het dier heet niet voor niets het robijntje. De boompieper was al eerder verschenen, en verradt zich door zijn baltsvlucht: het dier vliegt steil omhoog en laat zich dan op uitgespreide vleugels naar beneden glijden, luid zingend, tia-tia-tia. De glijvlucht eindigt

gewoonlijk in de top van een lage boom of struik. In het laatst van april is er een massale doortrek van boerenzwaluwen, vooral boven 't Elfde. Daar kunnen de bomen wel eens zwart zien van deze vogels, als zij zich verzamelen voor de najaarstrek.

De plantengroei komt in het voorjaar maar langzaam op gang. Het eerst zien wij een reactie in het wollegras. Voordat men er op verdacht is is deze plant al uitgebloeid en verschijnen de witte zijige haren, die aan de vruchtjes vastzitten, zodat deze door de wind kunnen worden verspreid. Vervolgens worden de berken groen: uit de okselknoppen ontluiken de stijf rechtop staande vrouwelijke katjes, aan de top van de takken bengelen de slappe meeldraadkatjes, die hun stuifmeel aan de wind afgeven, die voor de bestuiving zorgt. Tegelijk met de bladeren groeien de vruchten uit, die na de zomer zo'n belangrijke rol zullen gaan spelen in de voeding van zangvogels.

Ook de wilgen bloeien vrij vroeg. Het meest vallen de mannelijke bomen op, doordat hun meeldraadkatjes helder geel van kleur zijn. De vrouwelijke bomen dragen slechts groen gekleurde katjes. Toch worden beide bomen druk bezocht door allerlei insecten, waaronder ook veel honingbijen. Kennelijk komen zij af op de ook voor ons duidelijk waarneembare bloemengeur. Bij het bemachtigen van de honing zorgen zij voor bestuiving van de wilgen.

Begin mei ontluiken langs de peelbanen de bladveren van de varens. Vooral de adelaarsvaren heeft dikke bladstelen, die opgerold als een bisschopsstaf uit de grond te voorschijn komen op plaatsen, waar de jonge veenmos-turf nog niet is afgegraven. Heeft u wel eens opgemerkt hoe mooi de grove dennen zijn, wanneer de jonge loten uitlopen, die als kaarsjes aan de donkere takken zitten? Sommige van die pas uitgelopen loten dragen aan hun top de vrouwelijke bloempjes, gerangschikt in kegeltjes, miniatuur denneappeltjes. Aan de basis van de jonge loten zitten de mannelijke bloemen met vele bij elkaar. Zij hebben een helder gele kleur en produceren enorme hoeveelheden stuifmeel. De oppervlakte van het water van sommige plassen kan in deze tijd van de bloei van de dennen met zo'n dikke laag stuifmeel bedekt zijn, dat het lijkt alsof de bosbouwer met bloem van zwavel gestoven

heeft ter bestrijding van een of andere schimmelziekte!

Een enkele maal treft u op een peelbaan 's avonds een egel aan, die snuffelend aan komt schuifelen, of zich oprolt omdat hij u niet durft te vertrouwen. Ook lagere dieren komen te voorschijn na het definitieve einde van de winter: in de sloten rondom het reservaat drijft al spoedig het eerste kikkerdril, eierklompen van de bruine kikker. Na het afzetten van de eieren verdwijnen deze kikkers op het land. U kunt bruine kikkers in de zomer ver uit de buurt van water aantreffen; in het voorjaar blijken zij echter naar hun paaiplaatsen te zijn teruggekeerd nadat zij in de modder van de sloot de winter hebben doorgebracht. Padden vertonen hetzelfde gedrag.

Op open plekjes in de heide liggen zandhagedissen in de bleke lentezon. 's Zomers zien

Ontluikende adelaarsvaren.

Foto: P. J. van Nieuwenhoven.

wij dit soort dieren ook vaak op de peelbanen tussen het groen wegschieten. Meestal hebben wij dan met de kleine, of levendbarende hagedissen te maken. Het is de klapekster die er graag jacht op maakt. Gelukkig hebben de hagedissen in het afwerpen van hun staart een laatste redmiddel tegen hun vijanden.

In mei is alles, wat doods en dor was groen en fris geworden. In de verte komt de bezembrem in bloei op de bermen van de zandwegen, aan de rand van het niet afgegraven veengebied. Pluk deze bloemen niet: zij sieren het landschap en verspreiden in huis een onaangename geur!

De kokmeeuwen, die met ongeveer 4000 paren verspreid over het hele reservaat broeden, hebben nu jongen. Deze zijn donkerbruin van kleur en daardoor moeilijk te zien. Zij kunnen direct na het uitkomen goed zwemmen, maar moeten in tegenstelling met jonge eendjes, door de ouden worden gevoerd. Deze zoeken vooral op omringende cultuurgronden hun voedsel, dat in hoofdzaak bestaat uit insecten.

Een jagende bruine kiekendief wordt al op grote afstand van een kolonie door enkele tientallen meeuwen aangevallen. Hij weet de meeste aanvallen behendig te ontwijken en strijkt neer aan de rand van een kleine kolonie, waar hij zich onder luid protest aan meeuwen-eieren te goed doet. Een meeuwekuikentje neemt hij als prooi mee voor zijn jongen. Wanneer een grauwe kiekendief langs dezelfde kolonie komt gevlogen, wordt hij helemaal niet lastig gevallen. Kennelijk zien de meeuwen in

Zandhagedis met beschadigde staart.

Foto: P. J. van Nieuwenhoven.

deze veel zeldzamer voorkomende roofvogel geen gevaar.

Het loont de moeite om u op enkele honderden meters van zo'n roofvogelhorst op een van de peelbanen verdekt op te stellen. Het wijfje blijft meestal dicht in de buurt van het nest, zeker als er jongen zijn. Door luid gekieker van het mannetje wordt het gewaarschuwd dat er prooi in aantocht is. Het mannetje laat deze op een tiental meters boven de grond los, na soms enkele baltsvluchten te hebben gemaakt. De prooi wordt door het wijfje met haar poten opgevangen. Zij brengt deze langs een omweg naar het nest, en verdeelt haar onder haar jongen.

Z o m e r

Intussen is het juni geworden. Dan is het planten- en dierenleven op zijn rijkst. In de uitgegraven turfputten zijn nu mooie drijftillen ontwikkeld van levend veenmos, waartussen echte hoogveenplanten groeien: wollegras, veenpluis, veenbes, lavendelheide. Op een enkele plaats groeit ook de witte snavelbies. Het is onbegrijpelijk, dat deze planten in het arme veenwater voldoende voedsel vinden om te kunnen groeien. Wel kunnen wij begrijpen dat hier vleesetende planten voorkomen, zoals zonedauw. Zij krijgen o.m. de nodige voedingsstoffen door vertering van gevangen insecten.

Kokmeeuw in zomerkleed.

Foto: J. van der Kam.

Drijfkillen van levend veenmos.

Foto: P. J. van Nieuwenhoven.

De ronde zonnedaauw veroorzaakt paarsrode plekken in het groene veenmos; het blaasjeskruid bloeit met gele bloemen op lange stengels boven het water van oude veenputten. Op afgebrande plekken is overal het smalbladig wilgenroosje opgekomen, soms in grote velden. De mooi paars-rode bloemen worden door veel insecten bezocht, evenals de dopheide die nu vooral op lage heidevelden in bloei is gekomen. Opvallend zijn de vlinders: zandoogjes, blauwtjes, witjes, kleine vossen, dagpauwogen.

Let u eens op de rode bosmieren, waarvan overal nesten aanwezig zijn. Naar alle kanten haasten zich deze ijverige dieren over hun vaste paden. Als u een klein stukje turf of hout als

een barricade op zo'n pad legt werken de diertjes net zo lang tot het obstakel verdwenen is. Veel mieren blijken beladen met buit naar het nest terug te keren, insecten die door hen overmeesterd zijn, brokjes van een kadaver, dat door hen werd aangetroffen. Zo houden deze dieren met elkaar de natuur schoon. Er liggen nog wel eens dode kokmeeuwen langs de banen. Vaak zitten er doodgravers onder, kevers die zorgen voor de begrafenis van het lijk. In de grond zetten zij hun eitjes af op het vlees, zodat zich daar een nieuwe generatie kevers kan ontwikkelen.

Tegen de avonden trekken er miljoenen pluimmuggen over de plassen. Soms dansen zij in zuilen van wel vijf meter hoog boven boomtoppen en struiken. Met een flinke windstoot vallen er veel in het water, waar zij een welkome aanvulling vormen van het rantsoen van de waterdieren, dat hier toch al bestaat uit de larven van deze muggesoort.

De wulp heeft al grote jongen. Deze blijven goed in de dekking, maar bij het minste onraad alarmeren de oude vogels zo fel, dat kiekendieven of kraaien wel uit de buurt blijven. Zelfs mensen hebben een hekel aan zo'n luidruchtig stel wulpen, vooral op verboden gebied. Het alarm van de vogels wekt immers de aandacht van de boswachter! Op de omliggende wei- en hooilanden zitten grutto's, kieviten en tureluurs met jongen. Wanneer u te dicht in de buurt van die jongen komt blijft het niet bij een alarmkreet, maar vallen de ouden u aan in een woeste duikvlucht. Tot een echt treffen komt het echter niet gauw. Wel kunt u een heel enkele keer bloedend op het hoofd gepikt worden door aanvallende zwarte sterns. Deze zomervogels broedden vroeger veel in de peel, maar nemen de laatste jaren net als overal elders in Nederland sterk in aantal af. Het nest bestaat uit plantenresten, bijeengebracht op drijfkillen of slijk. Het is af te raden dergelijke kolonies te bezoeken wanneer er jongen zijn, bijv. om deze te ringen of te fotograferen: De kleine jongen lopen dan uit het nest, en kunnen er op eigen kracht niet meer in terug. Kraaien en meeuwen maken hiervan gebruik door de jongen te roven en bij slecht weer zijn ze na korte tijd dood. Op de nesten worden zij door de oudere vogels afdoende beschermd tegen de koude, alsook tegen hun belagers.

Astense grensscheiding

Foto: P. J. van Nieuwenhoven.

Vooraf een bezoek aan de peel op een vroege zomerochtend kan mooi en waardevol zijn. Tussen de lage heide hebben wij kans een korch, of een fazant met jongen aan te treffen. Ook is dit de goede tijd om een ree te waar te nemen, samen met haar jong. Let u op de wind: alle hoefdieren hebben uitzonderlijk goede reukorganen, waardoor zij veel eerder gewaarschuwd worden dan wij door onze ogen!

Op het water zwemmen nu de futen met hun jongen rond. De laatste zijn opvallend in de lengterichting gestreept. Als u ze niet direct ziet moet u ze zoeken op de rug van een van de ouders! Daar steekt dan wellicht een kopje van een kuikentje tussen de vleugeldeken uit. Zwemmen doen de kleintjes als de beste! Ook de duikkunst verstaan zij uitstekend. Hetzelfde geldt voor de jongen van de veel kleinere dodaars. Deze futensoort moet vooral voorzichtig benaderd worden, omdat hij anders onderduikt, waarna u hem niet meer terugziet. Wel kunt u de dodaarsjes gemakkelijk horen. Hun geluid, een soort lang aangehouden triller, klinkt voortdurend uit de begroeiing van vele kanten, omdat de dieren elkaar antwoorden.

In de peel broeden nog enkele visdiefjes. Ook hun aantal is de laatste tijd sterk gedund. Het loont de moeite op hun manier van visjes vangen te letten: zij vliegen op geringe afstand boven het water, de snavel loodrecht naar beneden gericht. Opeens blijft de vogel biddend in de lucht stilstaan om even later met een loodrechte duik in het water te plonsen. Het gevan-

gen visje wordt dwars in de snavel meegedragen naar de jongen. Zij vangen in de peel bijna uitsluitend hondsvijzen, waarvan de herkomst niet helemaal bekend is.

Vanuit meer begroeide plaatsen horen wij de roep van de waterral, kwek-kwek, als de schreeuw van een varken dat geprikt wordt. Te zien krijgt u dit schuwe dier weer niet gemakkelijk. Mogelijk vangen wij wel een glimp op van de wielewaal, die in de berkenbosjes zijn hangend nest vlecht. Door het melodieuze geluid van deze vogel na te fluiten kunt u hem naar u toe lokken. Een andere late zomergast is de spotvogel, die zich meer in de randbebosing ophoudt.

Er vliegen grote aantallen libellen rond boven het waterrijke gebied. Vooral tegen de avond worden deze gejaagd door boomvalken die met snelle wendingen de insecten in volle vlucht weten te grijpen met hun poten. De vleugels van de libel worden vervolgens met de snavel uitgerukt, zodat deze in de lucht naar beneden dwarrelen. Het lichaam van de libel wordt daarna, eveneens al vliegend, opgegeten.

In voedselrijkere plassen spartelen grote hoeveelheden kikkers rond, groene- of waterkikkers, die tegen de avond hun kwaakconcerten geven, waarvan het geluid ver doordringt, maar waarvan de betekenis niet bekend is. Er zullen wel roofdieren op deze luidruchtige boeren-nachtgalen afkomen, ook blauwe reigers en roerdompen.

Op droge zandpaden rennen groene en brui-

ne zandloopkevers rond in de warme zon. Soms duikt er een eventjes weg in een gangetje in het zand, doch spoedig hervat dit dier zijn ronde door zijn gebied, op zoek naar buit, bijv. mieren. Bij onze nadering vliegen zij op, maar blijven boven de warme zandweg en komen daar een eindje verder weer neer.

Er zwerven al jonge kiekendieven rond, grauwe zowel als bruine. Zij zitten graag op verhogingen in de buurt van het nest, bijv. op havermitjen. Daar kunnen zij gemakkelijk door de ouden worden bijgevoerd. U zult merken dat het niet meevalt nu het wijfje van de jongen te onderscheiden.

Herfst

Het einde van de zomer wordt eigenlijk al aangegeven door het in bloei komen van de struikheide. Honderden bijenkasten zijn door de imkers naar de heidevelden gebracht, waar de dieren alle de gelegenheid hebben de kruidige nektar te verzamelen. Als de heide uitgebloeid is, is het bijenjaar ten einde, en moet de imker beginnen maatregelen te nemen voor de inwintering van zijn volken.

Inmiddels hebben zich in de vogelwereld grote veranderingen voltrokken. Na de broedtijd verenigen zich vele vogelgezinnen tot enorme troepen, die de dag gezamenlijk doorbrengen op zoek naar voedsel, en ook tezamen slapen. Het meest valt dit op bij de spreuwen, die in luidruchtige zwermen overtrekken naar

hun slaapplekken, bijv. in een rietveld, waar zij heel wat schade aanrichten door het breken van de halmen. Ook de kokmeeuwen verzamelen zich nu in weilanden of op drassige plaatsen. Tussen de volwassen dieren zijn de jongen goed te kennen aan de donkere banden op de vleugels en de zwarte eindzoom aan de staart. Wie goed oplet ziet ook verschillen in kleur tussen de poten en de snavel van ouden en jongen. Ook wulpen en grutto's vertoeven bij elkaar op drassige plekken. De jonge wulpen hebben nog niet zulke lange snavel als hun ouders en hebben een grijsachtige donskleur. Vaak zijn deze steltlopers nu al vergezeld van gasten uit het hoge noorden, zwartegroenpoot- en bosruiters en honderden watersnippen. Ook oeverlopers en witgatjes houden zich in deze omgeving op. Deze noordelingen zijn al weer begonnen aan de trek; de peel is voor hen maar een tijdelijke pleisterplaats, hun bestemming ligt veel zuidelijker, aan de randen van de Middellandse zee, of nog verder, Afrika in. De kieviten verzamelen zich ook, maar blijven voor een groot deel wachten op het invallen van de vorst. Met wisselvallig weer kunnen zij in één winter verschillende keren vertrekken en terugkomen.

In de berkenbossen wordt de kans nu groot op het vinden van paddestoelen: verschillende soorten die in het overbevolkte Nederland tot de zeldzaamheden gaan behoren, bijv. de felrode wit gespikkelde vliegenschwam, die vroeger elk najaar verzameld werd in herfststukjes op

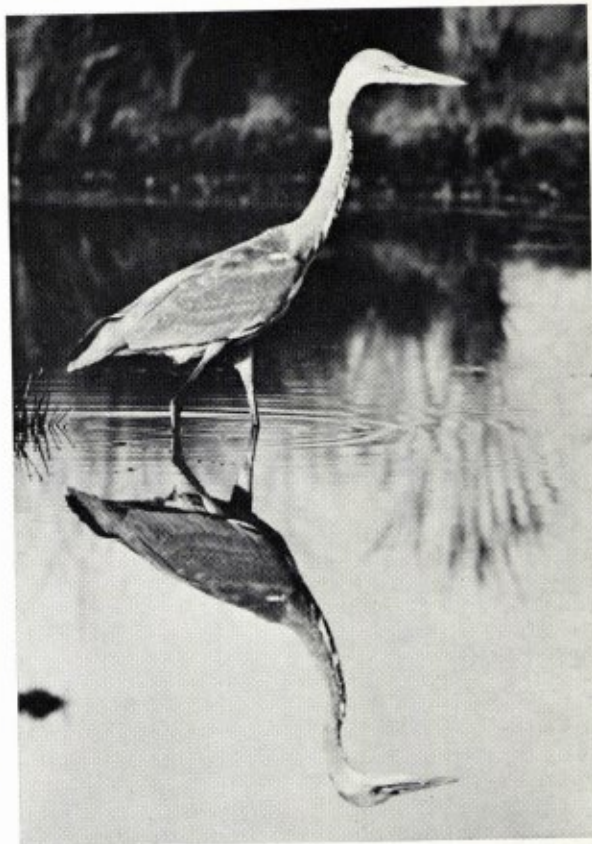

Trekkende kraanvogels.

Foto: P. J. van Nieuwenhoven

de scholen, een activiteit, die tegenwoordig helaas ontraden moet worden; de slanke amant, de krulzoom, de bittere maggizwam vallen minder op omdat zij niet zo fel gekleurd zijn, evenals enkele kleinere soorten.

De maand oktober is speciaal interessant vanwege de vogeltrek. Regelmatig trekken allerlei zangertjes door, maar de Groote Peel is vooral belangrijk als pleisterplaats voor kraanvogels, de laatste jaren wel een van de voornaamste van Nederland. Vanaf half oktober tot in de eerste week van november kan men deze machtige vogels waarnemen, die volgens de Lappen zo groot zijn als een mens. Meestal komen de kranen in grote groepen in de namiddag uit noordoostelijke richting de peel binnen gevlogen. Soms cirkelen zij enkele malen rond; als alles rustig blijkt te zijn strijken zij neer. Gewoonlijk hoort men zo'n troep eerder dan men hem ziet. Het kroeh-kroeh-kr-r-r is al op grote afstand te horen. In Ospel worden de dieren „kroene” kranen genoemd, de nazomerse dagen waarop hun trek veelal plaats vindt, is de „zomer van de kroenekranen”. Deze namen zijn ongetwijfeld klanknabootsend, evenals de latijnse naam *Grus*. 's Nachts verblijven zij vaak aan de oevers van de plassen, en juist voor het licht worden vliegen zij troep voor troep naar omliggend bouwland, bij voorkeur

Blauwe reiger.

Foto: J. van der Kam.

Dagpauwoog.
Foto: P. J. van
Nieuwenhoven.

pas geploegde, of net met rogge ingezaaide akkers. Als men geluk heeft de vogels tot op enkele honderden meters te kunnen naderen, hetgeen vooral met een auto geen moeilijkheden oplevert, mits men de portieren dicht laat, kan men ze mooi bekijken: Ze staan meestal in families bij elkaar; de jonge vogels zijn iets kleiner dan de ouden, ook iets bruiner, en maken een piepend geluid. Als er een blauwe reiger vlakbij neerstrijkt, is het verschil in grootte duidelijke waar te nemen: de reiger lijkt dan maar een klein vogeltje! De eerste indruk die men krijgt als men vroeg in de morgen onverwachts op een troep pleisterende kraanvogels stoot is, dat er een kudde schapen op het veld ligt. Meestal staan enkele vogels op de uitkijk, met gestrekte hals. Zij vliegen dan ook direkt bij het minste onraad weg. Als zij

niet gestoord worden, vertrekken zij omstreeks 10 uur in west-zuid-westelijke richting.

Een andere, de laatste jaren steeds zeldzamer wordende trekvogel is de slechtvalk. Deze forse snelle roofvogel is toch wel ieder jaar enkele dagen aanwezig, en jaagt dan graag achter de spreuwen aan, die zich naar de roestplaatsen begeven.

Op mooie dagen in oktober laten zich de laatste vlinders zien, dagpauwoog, kleine vos, atalanta. Tegen de avond komen nog ontelbare nachtvlinders te voorschijn. Maar na de eerste nachtvorsten is het hiermee gedaan.

planten, hier vossesbessen genoemd, blijven in de winter mooi groen, in tegenstelling met die van de blauwe bosbes. Ook de veenbes, die hier moerappel heette, draagt nog rijpe vruchten, die met hun fris-rode kleur scherp afsteken tegen het groen van het veenmos.

Een enkele veelvraatruis loopt nog traag rond. De meeste zijn echter al veilig ergens in de grond weggekropen. Pas in het voorjaar zullen de grote harige rupsen door de warmte van de zon in hun schuilplaatsen worden gewekt. De korhoenders verzamelen zich in groepen van wel 20 stuks, en fourageren op aangrenzend

Foto: P. J. van Nieuwenhoven.

Winter

De eerste nachtvorsten luiden de winter in. De peel begint nu dor en kaal te worden. De berken zijn het vroegst ontbladerd, de eiken blijven lang in het blad. Vooral de jonge boompjes houden hun verdorde blad de gehele winter. Heel wat vogels zoeken er dan ook bescherming in tegen de koude wind, vooral 's nachts.

Door de lage waterstand komen de grillige wortelstronken te voorschijn van bomen, die 5000 jaar geleden door het opdringende veen verstikt zijn. Mensen met fantasie zien allerlei gedrochten in dit uit het donkere water opduikende kienhout.

Rode bosbessen kunnen in november nog

gave vruchten dragen. De bladeren van deze bouw- en weiland. Ook zoeken zij voedsel bij graanmijten. Voor de schemering begint trekt de hele troep naar de roestplaatsen, die vaak gelegen zijn op glooiende randen van heidevelden.

De akkers in de buurt worden afgestroopt door grote troepen kauwtjes en roeken. Soms zijn zij vergezeld van enkele honderden houtduiven. Vooral onder de laatste vallen bij strenge vorst nog al wat slachtoffers. Er houden zich ook altijd enige buizerden in de buurt op, die zich te goed komen doen aan de gestorven vogels. Zolang de weilanden nog groen zijn kan men daar koperwieken en kramsvogels te zien krijgen. Deze lijsterachtigen zitten ook graag op aspergevelden, waar zij van de rode

bessen van het vergeelde loof snoepen. In de bebossing aan de rand van het reservaat trekken troepjes vinken en kepen rond. Zo gauw de vorst invalt verschijnen deze zaadeters bij tientallen op het uitgestrooide wintervoer. In dezelfde randbeplanting hebben enkele grote groepen houtduiven hun roestplaatsen. Zij vliegen luidruchtig weg wanneer wij wat te dicht in de buurt komen.

Het peelgebied in de sneeuw is een wereld apart. Aan de sporen, die overal staan afgedrukt kan men goed zien welke dieren hier nu eigenlijk leven. Op de banen zijn nu bijv. de sporen te volgen van hazen. Als het dier op de vlucht is, blijkt het sprongen te kunnen maken van wel 4 m lengte. Voordat het in zijn leger terugkeert, huppelt het een eindweegs in zijn spoor terug, maakt dan een enorme zijsprong van enkele meters, daarbij somtijds gebruik makend van een graspol, die nog boven de sneeuw uitsteekt. Op deze manier is Lampe al menige jager of hond te slim afgeweest. Als de sneeuw zeer hoog ligt blijven deze dieren soms enige dagen in hun schuilplaats.

Als u het geluk hebt een hermelijn uw pad te zien kruisen, moet u een tijdje stil blijven staan! Het diertje is zo nieuwsgierig dat het beslist binnen enkele minuten naar u komt kijken. Het imiteren van het geluid van een muis of van een vogeltje kan hierbij helpen. Op zijn achterpoten staand is het dier in zijn witte winterpels net een kleine pinguïn. Uit de achtergelaten sporen blijkt, dat dit roofdiertje in ieder holletje of gaatje zijn neus steekt, en ook elk bultje onderzoekt. Het spoor loopt zigzaggevijs door de sneeuw. Als het erg koud weer is staat het alleen in de buurt van zijn hol.

Ook een vos heeft de baan belopen. De ronde afdrukken van de voet, die in draf op een rechte lijn staan, zijn onmiskenbaar. Het dier jaagt nu voornamelijk op muizen en ratten, maar zal een fazant zeker niet versmaden. Hier en daar heeft Reintje zich op het ijs gewaagd, mogelijk aangelokt door de geur van eenden, die aan de rand van een wak stonden te slapen. Dicht langs het water loopt het spoor van een bunzing. Algemeen wordt hij als schadelijk gedierte achtervolgd, maar hier in de peel vindt hij bescherming. Het spoor kan honderden meters worden gevolgd: het dier zwerft over grote afstanden.

Op de verschillende wildakkers hebben de reeën met hun hoeven de sneeuw weggekrabd. Elders grazen zij de toppen van de struikheide af, die nog boven de sneeuw uitsteken. Het korhoen is nu op de knoppen van berken en ander loofhout, en op de struikheide aangewezen. Voor de vogels wordt op vaste plaatsen gedurende het hele winterhalfjaar voer gestrooid. Deze plekken blijven vrij van sneeuw door het drukke bezoek van fazanten, lijsters, merels, spreeuwen, mezen, en met erg koud weer van kramsvogels, vinken, kepen en geelgorzen. Opgehangen vetbollen worden gretig aangepikt. De vaak vergeten zwarte en bonte kraaien komen geheel volgens de oude zegswijze dicht bij de boerderij en zoeken daar op sneeuwvrije plaatsen naar voedsel.

Ook wordt geregeld afval van kippen en konijnen gevoerd. Op de eerste plaats aast de buizerd graag op dode dieren. Dan probeert de torenvalk iets te bemachtigen, net als eksters en gaaien. Vanuit een schuilplaats zijn deze dieren nu goed te bekijken. Sperwer en smelleken slaan nog al eens een vogeltje in de buurt van zo'n voederplaats. U ziet het direkt dat er zo'n rover in de nabijheid is: de vogels zijn onrustig, of vliegen in paniek weg. Blauwe kiekendieven jagen boven de open vlakten, althans de wijfjes. De mannetjes trekken meer zuidelijk. Helaas nemen deze mooie rovers als broedvogels snel in aantal af.

De plassen 't Elfde en 't Steltlopersven liggen onder een dikke laag ijs. De eenden en winterhalingen, die soms met duizenden op deze plassen verblijven, trekken dan geleidelijk weg naar meer zuidelijk gelegen streken. De ganzen houden het hier langer uit. Zij overnachten op het vaak met sneeuw bedekte ijs. Het is dan interessant de gaten in de sneeuw, en hun uitwerpselen te bekijken. U kunt er aan zien dat de dieren recht tegen de wind in gelegen hebben; ook hun aantal is goed te tellen.

Ook zonder dat er sneeuw ligt kan men in de winter mooie dingen beleven. Als de bleke februarizon over de peel schijnt, lijkt het pijpenstrootjesgras in gouden vlakten te zijn veranderd, omzoomd door de grauwe heidevelden.

Ook een zwaar bewolkte hemel boven de donkere silhouetten van de vliegdenen is de moeite van het bekijken waard.

Sporen van ganzen op de bevroren en besneeuwde plas 't Elfde.

Foto: J. Th. ter Horst.

Let u op de groepjes rietgorzen, die boven de velden met pijpestrootje rondvliegen op zoek naar voedsel: zij pikken de vruchtjes uit de dorre halmen. Als het gesneeuwd heeft ziet u de kafjes onder de halmen liggen.

Blauwe reigers vallen al op grote afstand op tussen de pollen pitrus. Sporen van deze viseters stonden overal in de omgeving van de wakken in het ijs tussen die van waterrallen. Met veel geluk stoten wij een roerdomp op; het verschrikte dier kan een tiental hondsvijes achterlaten, die het bij zijn overhaaste vlucht uit zijn krop heeft gebraakt.

In de late namiddag komen er enkele honderden ganzen aangevlogen, sommige in lange

slierten, andere in V-formatie. Reeds op grote afstand van de peel dwarrelen de dieren naar beneden tot bijna aan de grond. Het lijkt wel alsof zij blij zijn neer te kunnen strijken op hun oude pleisterplaatsen, die zij van een vorig bezoek, een jaar geleden, nog terugkennen. Ook bij kraanvogels is dit merkwaardig gedrag waar te nemen.

Het is eind februari wanneer de eerste van deze doortrekkers in de peel verschijnen. Zij zijn dan al weer op weg naar hun broedplaatsen, die in Noord-Europa gelegen zijn. Daardoor zijn zij voor ons het zekere teken dat het voorjaar in aantocht is!